

UNIwersytet Opolski

Instytut Historii

**STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ
W JĘZYKU POLSKIM**

Bartosz Janczak

**Organizacja i wyszkolenie Armii Polskiej na Wschodzie w
latach 1942–1944**

Organization and training of the Polish Army in the East in 1942–1944

Praca napisana pod kierunkiem
Prof. dr. hab. Nikolaja Iwanowa

Opole 2021

Tematem rozprawy doktorskiej jest przedstawienie organizacji i wyszkolenia Armii Polskiej na Wschodzie (APW) w latach 1942–1944. Armia została powołana 12 września 1942 r. na terenie Środkowego Wschodu w wyniku połączenia Wojsk Polskich na Środkowym Wschodzie (WPŚW), II Korpusu Strzelców oraz Polskich Sił Zbrojnych (PSZ) w ZSRS. Dowódcą APW został gen. dyw. Władysław Anders.

W polskiej historiografii dzieje APW nie doczekały się dotychczas całościowego opracowania naukowego i z tego powodu powstała niniejsza dysertacja. Celem pracy było przedstawienie historii i roli, jaką ten związek operacyjny odegrał w dziejach PSZ. Najwięcej miejsca poświęcono przemianom organizacyjnym Armii w latach 1942–1944, które dynamicznie się zmieniały i były wdrażane w odniesieniu do zaistniałej sytuacji. Kolejnym ważnym aspektem, który został omówiony, to proces szkolenia żołnierzy.

Przygotowana rozprawa ma charakter opracowania historycznego, posiadając układ chronologiczno–problemowy. Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów podzielonych na podrozdziały, zakończenia i bibliografii. Została wzbogacona o aneksy.

We wstępie uargumentowana została celowość napisania rozprawy doktorskiej, znalazł się tutaj przegląd dotychczasowego stanu badań w podjętej tematyce oraz problemy badawcze, których analiza i próba ich wyjaśnienia pojawiła się w dalszej części pracy.

W rozdziale I omówiono organizację polskich jednostek w latach 1940–1941, jakie znalazły się na Środkowym Wschodzie po zakończeniu kampanii polskiej 1939 r. W tym regionie po klęsce wrześniowej znajdowało się wielu obywateli polskich. W kwietniu 1940 r. powołano na mocy umowy z Francją powołano Brygadę Strzelców Karpackich, która w 1941 r. przeszła pod dowództwo brytyjskie i została przekształcona na Samodzielną Brygadę Strzelców Karpackich (SBSK). W kolejnych miesiącach w wyniku napływu obywateli polskich na Środkowy Wschód powstał Ośrodek Zapasowy brygady oraz Legia Oficerska. W dwóch podrozdziałach rozdziału I przedstawiono organizację, sytuację polskich żołnierzy na Środkowym Wschodzie w latach 1940–1941.

Kolejny rozdział omawia losy PSZ w ZSRS, które powstały na mocy umowy międzynarodowej pomiędzy rządem polskim i sowieckim w sierpniu 1941 r. Żołnierzami tej armii byli obywatele polscy – więźniowie obozów sowieckich zlokalizowanych na terytorium ZSRS. Armia stacjonowała i organizowała się na terenie Związku Sowieckiego przez niespełna rok. Z powodu nieprzestrzegania warunków przez stronę sowiecką formowanie PSZ w ZSRS było niezwykle trudne, a w pewnym momencie niemożliwe, co skutkowało ewakuowaniem ponad 110 tys. armii na Środkowy Wschód. W rozdziale drugim omówiono organizację i ewakuację polskiej armii, strukturę organizacyjną wielkich jednostek, jakie wchodziły w skład

PSZ w ZSRS, a mianowicie dywizji piechoty: 5., 6., 7., 8., 9., 10. oraz Ośrodka Organizacyjnego Armii.

W rozdziale trzecim przybliżono organizację i zadania powstałej 25 września 1941 r. formacji – WPŚW. W jej składzie znalazły się wszystkie jednostki stacjonujące na Środkowym Wschodzie, a mianowicie SBSK, Ośrodek Zapasowy SBSK i Legia Oficerska. Pod koniec pierwszej połowy 1941 r. powstał II Korpus Strzelców. W tym rozdziale przedstawiono proces formowania WPŚW i II Korpusu Strzelców oraz dwie ewakuacje PSZ w ZSRS na Środkowy Wschód, które pozwoliły na rozwój polskiego wojska znajdującego się w tym rejonie. Zanalizowano także działania Dowództwa WPŚW dotyczące przyjazdu ponad 110 tys. osób ze Związku Sowieckiego na Środkowy Wschód, co było akcją niezwykle skomplikowaną i złożoną.

Rozdział IV porusza kwestię procesów organizacyjnych, jakie zaszły w APW w latach 1942–1943. Najpierw zaprezentowano plany, koncepcje Sztabu Naczelnego Wodza i władz brytyjskich, dotyczące struktury organizacyjnej APW oraz już sam rozkaz o jej powołaniu. W podrozdziale drugim przybliżono przebieg organizacji Armii w 1942 r., a mianowicie włączanie w jej skład wielkich jednostek PSZ w ZSRS i WPŚW przy jednoczesnym dostosowaniu etatów do wytycznych brytyjskich, formowanie nowych jednostek itp. W kolejnych podrozdziałach przedstawiono dalszą organizację APW w 1942 r., m.in. reorganizacje, jakie zachodziły w Armii w 1943 r. Spowodowane były m.in. zbyt małą liczbą żołnierzy, przez co trzeba było likwidować, przebudowywać, łączyć jednostki wojskowe, przekształcać opracowane etaty.

W przedostatnim rozdziale zanalizowano procesy organizacyjne, jakie zaszły w APW w latach 1943–1944. W 1943 r. z jej struktur został wyodrębniony 2. Korpus. Wówczas doszło do powstania nowych struktur organizacyjnych, oddziały zmieniły miejsce stacjonowania oraz zadania i przeznaczenia. Z Iraku zostały przeniesione do Palestyny, następnie część do Egiptu, by ostatecznie 2. Korpus został przerzucony do Włoch, gdzie miał wejść do walki. Rozdział kończy się przedstawieniem losów APW w drugiej połowie 1944 r. 7 maja 1944 r. APW została przekształcona na Jednostki Wojska na Środkowym Wschodzie. Nowa formacja była kontynuacją APW. Jednakże już 18 sierpnia 1944 r. po raz kolejny doszło do zmiany organizacyjnej. Utworzono 3. Korpus. Również zostały opracowane nowe wytyczne, wprowadzono nową strukturę organizacyjną, ale przetrwała ona jedynie kilka miesięcy, ponieważ na te zmiany nie zgodziła się strona brytyjska, więc pod koniec 1944 r. powrócono do nazwy sprzed sierpnia 1944 r. Dowództwo Jednostek Wojska na Środkowym Wschodzie w kolejnych latach regulowało polskie kwestie wojskowe. APW przestała istnieć.

W ostatnim rozdziale zanalizowano proces szkolenia żołnierzy APW w latach 1942–1944. Najpierw omówiono wybrane wytyczne wyszkolenia. Te plany były podstawą dalszej pracy szkoleniowej. W kolejnym podrozdziale przedstawiono proces szkolenia i podnoszenia umiejętności przez oficerów Armii. Oficerów wysyłano również do szkół angielskich, czy do Wielkiej Brytanii, gdzie istniała w Londynie polska Wyższa Szkoła Wojenna. W przedostatnim podrozdziale analogicznie scharakteryzowano kształcenie podoficerów i szeregowych. Dla nich w latach 1942–1944 dowództwo zorganizowało ponad dwieście różnego rodzaju kursów. Wysyłani byli także na kursy brytyjskie. Duży nacisk położono dla kształcenie specjalistów oraz kierowców pojazdów mechanicznych, ponieważ Armia miała charakter związku zmotoryzowanego. Następnie przedstawiono wybrane ćwiczenia wojskowe APW w latach 1942–1944. W dalszej części zaprezentowano wybrane problemy i przeszkody w procesie szkolenia żołnierzy APW, a mianowicie: brak integracji wśród żołnierzy, problemy dyscyplinarne i problemy zdrowotne. Rozdział kończy się podsumowaniem wyszkolenia Armii w latach 1942–1944.

W zakończeniu podsumowaną niniejszą poprzez omówienie organizacji i wyszkolenie APW w latach 1942–1944.